

Divna D. Glumac

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

PREVOĐENJE JAPANSKOG KAUZATIVA POSESIJE SA ŽIVIM SUBJEKTOM NA SRPSKI JEZIK

Sažetak: Kauzativ u japanskom jeziku kao vrsta glagolskog roda obeležava odnos između učesnika događaja obuhvaćenih radnjom. Formalizuje se u morfološkoj strukturi, pomoćnim glagolom *saseru* u službi afiksa. Tipična je dvoagentivna kauzativna rečenica. Jedno lice naredenjem ili molbom deluje na drugo da izvrši radnju, a ono je izvršava. Radnja najčešće izražava događaj. Osnovna značenja su prisila i dozvola. U radu stavljamo akcenat na poseban tip kauzativa koji izražava odnos posesije između glavnih argumenata. Kauzator-posesor ima obeležje živo, a kauzirani-posesum predstavlja svojinu u širem smislu. Ovakva rečenica može da izražava i stanje kauzatora. Analiza prevoda ima za cilj da pronade sintaksičke jedinice u srpskom koje, iako različite po formi, izražavaju istu sadržinu, kako bi se otkrili sistemski odnosi koji omogućavaju uspostavljanje ekvivalentnosti.

Ključne reči: kauzativ, posesor, posesum, živo, neživo, deo–celina, deo tela, sredstvo, voljni glagoli, stanje.

0. Uvod

Kauzativ u japanskom jeziku je vrsta glagolskog roda. Formalizuje se u morfološkoj strukturi, gde se pomoćnim glagolom *saseru* u službi afiksa sistemski pravi razlika između nekauzativne i kauzativne upotrebe nekog glagola (pr. *tabe-ru* „jesti“ i *tabe-saseru* „učiniti da /neko/ jede“). U srpskom jeziku sličan odnos može se uočiti kod nekih prelazno-neprelaznih parova glagola (pr. *ljutiti se* – *razljutiti* ili „učiniti da se /neko/ ljuti“; *iznenaditi se* – *iznenaditi* ili „učiniti da se /neko/ iznenadi“). U srpskom jeziku, međutim, dati oblik derivacije je ograničen, dok morfema *-saseru* u japanskom jeziku poseduje visok stepen produktivnosti.

Pomoćni glagol *saseru* dodaje se u vidu afiksa na osnovu prelaznih i neprelaznih glagola (V), gradeći sledeću strukturu: „N1-wa N2-wo/ni (N3-wo) V-saseru“. Ova rečnična struktura u japanskom jeziku izražava raznovrsna značenja. Tipična je dvoagentivna situacija u kojoj su učesnici događaja lica. U kauzativnoj rečenici imenica na mestu subjekta (N1) izražava kauzatora u službi nosioca kauzativne situacije, dok imenica u ulozi direktnog ili indirektnog objekta (N2) izražava kauziranog, kao onog koji prima dejstvo kauzatora i ujedno je nosilac kauzirane situacije, tj. vršilac radnje glagola u osnovi. Tako

su u kauzativnoj rečenici prisutni vršilac i jedne i druge radnje. Kauzator kao vršilac radnje pomoćnog glagola *saseru* dobija ulogu subjekta, dok kauzirani kao vršilac radnje glavnog glagola dobija ulogu dopune. Kada rečenicu gradi prelazni glagol, kauzirani je označen padeškom pomoćnom rečcom *ni* za indirektni objekat, dok je direktni objekat prelaznog glagola iskazan imenicom u obliku akuzativa (N3-wo). Kada rečenicu gradi neprelazni glagol, kauzirani može biti označen i padeškom pomoćnom rečcom *wo* za direktni objekat, a rečenica ima jedan argument manje: „N1-wa N2-wo V-saseru“. Kada je kauzirani označen pomoćnom rečcom za direktni objekat *wo*, iako živo biće, on gubi agentivnost i svojim svojstvima približava se predmetu radnje. Takva rečenica izražava prisilu i neuvažavanje volje kauziranog. Šibatani tvrdi da tzv. „*wo* kauzativ“ naglašava agensovu pacijativnost dok „*ni* kauzativ“ naglašava njegovu agentivnost (Shibatani 1973: 335).

Rečenica kauzativa posesije poseduje strukturu „N1-wa N2-wo V-saseru“. Između entiteta u ulozi subjekta (N1) i onog na mestu objekta (N2) uspostavlja se odnos deo–celina ili odnos posesije u širem smislu. O kauzativu posesije istraživala je Emiko Hajacu (Hayatsu 1991, 2004). Ona deli rečenice kauzativa posesije na rečenice sa živim i rečenice sa neživim subjektom. Mi ćemo se ovde baviti prvim. Kada se referiše o konstituentima rečenice kauzativa posesije, ne može se govoriti o kauzatoru i kauziranom, kao u slučaju prototipične dvoagentivne kauzativne rečenice. Pošto je na mestu „kauziranog“ (N2) entitet koji ne poseduje volju, već je određen odsustvom obeležja „živo“ kao i odnosom posesije prema „kauzatoru“, o njemu se može govoriti samo kao o „delu“ ili „posesumu“.¹ Hajacu tvrdi da kauzativ posesije ne izražava heterosubjekatsku situaciju niti značenje prisile. U ovom tipu kauzativne rečenice imenica na mestu subjekta (N1) poseduje odliku živo i voljno, i najčešće je čovek, ali se ne pojavljuje kao voljni podstrekač radnje čiji je vršilac neko drugi. Dominantna je njegova uloga vlasnika entiteta u ulozi objekta, te se o njemu može govoriti kao o „posesoru“. Rečenice najčešće opisuju posesora preko dela koji mu pripada, i to kao nosioca stanja ili, kada je posesum deo tela ili otuđiva svojina rečenica može da izražava da posesor vrši radnju pomoću datog predmeta odnosno dela tela. Tada je on i voljni pokretač radnje koju vrši putem ili pomoću svog „dela“.

Japanska kauzativna rečenica posesije sa svojim sinaksičko-semantičkim svojstvima nema gramatički ekvivalent u kauzativnoj rečenici u srpskom jeziku i predstavlja problem u razumevanju i prevođenju. Ova studija je usmerena na analizu tipova rečenica kauzativa posesije i načina njihove realizacije u srpskom, kako bi se otkrili sistemski odnosi koji će omogućiti uspostavljanje ekvivalentnosti. Građa je ekscerpirana iz određenog broja dela umetničke literature. Korpus čine dela savremene književnosti na japanskom jeziku nastala u periodu od početka XX veka do danas i njihovi književni prevodi na srpski jezik.

1. Sintaksičko-semantička svojstva kauzativa posesije sa živim subjektom

Kod rečenice kauzativa posesije sa imenicom za živo na mestu subjekta, između entiteta na mestu subjekta i onog na mestu objekta uspostavlja se odnos posesije. Za razliku od prototipične dvoagentivne rečenice u kojoj subjekat-kauzator svesnom i voljnom

¹ Termin „posesor“ i „posesum“ su prema Stojanović 1996.

radnjom podstiče ili sprečava drugo lice da izvrši radnju, ovde subjekat svojim dejstvom, koje nije nužno i voljno, izaziva promenu na svom delu ili na onome što mu pripada. Navodimo dva primera rečenica strukture kauzativa posesije „N1-wa N2-wo V-saseru“, u kojima je na mestu subjekta-posesora živo biće, čovek, dok je u ulozi objekta-posesuma nje

gov deo tela:

N1-wa	N2-wo	V-saseru
(subjekat)	(objekat)	(glagol+kauzativna morfema)
(posesor)	(posesum)	(kauzativni glagol)

かれが	足を	ぶらぶらさせた。
Kare-ga	ashi-wo	burabura saseru.

On je klatio nogama.

かれが	眼を	光らせた。
Kare-ga	me-wo	hikaraseru.

On širom otvori oči. / Budno je motrio.

Obe rečenice nose i značenje kauzativa, a to je da čovek nekom svojom aktivnošću, koja u japanskoj kauzativnoj rečenici gotovo nikad nije iskazana, izaziva promenu na svom delu. Aktivnost može biti voljna, kao u prvoj rečenici, gde on svesno, svojom voljom i naporom mišića *stavlja noge u pokret*. Ta aktivnost, međutim, može biti i nevoljna radnja odnosno stanje kao što je u drugoj rečenici, gde *otvaranje očiju širom* može biti izazvano nekim čovekovim unutrašnjim osećanjem, kao što je strah, stanje pojačenog opreza i sl.

U japanskom jeziku ovakva situacija može da se opiše aktivnom rečenicom u kojoj je imenica posesora iskazana oblikom za pripadnost „imenica + no“, kao što je sledeće:

彼が 目を 光らせる。	←	彼の 目が ひかる。
Kare-ga me-wo hikar-aseru.		Kare-no me-ga hikaru.
On budno motri.		Oči su mu širom otvorene.

Hajacu (1991: 2) ističe da takva rečenica opisuje stanje ističući deo, dok kauzativna rečenica sagledava događaj iz perspektive posesora postavljajući ga na mesto subjekta. Slična distinkcija uočena je i u srpskom jeziku i to između rečenica u kojima je posesor na mestu subjekta i onih u kojima je on iskazan posesivnim dativom. Kao što se vidi u prevodu, srpska rečenica sa posesorom na mestu subjekta referiše o njemu kao o vršiocu radnje, dok rečenica sa posesorom iskazanim imenicom u obliku dativa referiše o njemu kao o doživljavaču.

Rečenice kauzativa posesije kod kojih je na mestu subjekta-posesora živo Hajacu (1991) deli prema značenju imenice kojom je iskazan posesum u ulozi objekatske dopune. Prema njoj, u ulozi posesuma može biti sledeće:

- deo tela: *ashi-wo burabura saseru* (klatiti nogama), *yubi-wo karamaseru* (preplesti prste);
- rezultat ili plod aktivnosti ili delovanja: *yoi kaori-wo saseru* (odavati lep miris), *koe-wo tsumaraseru* (zanemeti);

- c) unutrašnja strana ili svojstvo: *kimochi-wo ochitsukaseru* (umiriti se; umiriti svoja osećanja);
- d) materijalno vlasništvo ili otuđiva svojina: *handobaggu-wo burabura saseru* (klatiti tašnom), *sukaafu-wo kaze-ni nabikaseru* (njihati šalom na vetru).

(1991, 2004) ističe da se rečenice kauzativa subjekta-posesora relativno retko koriste samostalno, dok se daleko češće koriste u sklopu složene rečenice. Prema njoj, tipična upotreba kauzativa subjekta-posesora je u subordiniranoj klauzi, kada označava način vršenja glavne radnje, odnosno fiziološko ili psihološko stanje posesora koje prati vršenje glavne radnje. Stanje posesora opisuje se preko posesuma.

3. Realizacija značenja kauzativ posesije sa živim subjektom u srpskom jeziku

U daljem tekstu razmotrićemo kakve realizacije se javljaju u prevodu rečenica iz korpusa.

3.1. Kauzativ posesije kada je posesum deo tela

Među rečenicama kauzativa posesije najčešće su one kod kojih je u ulozi objekta deo tela. Glagol u osnovi kauzativa je neprelazan, a može biti i nevoljni i voljni.

1 彼女は長い髪を風になびかせながら、隣の友だちと熱心に話しこんでいた。(Murakami 2001: 129)

Kanojo-wa nagai kami-wo kami-ni nabikasenagara, tonari no tomodachi to nesshinni kanashikonde ita.

Dok je o nečemu žustro razgovarala sa drugaricama, duga kosa joj je letela na vetru. (Murakami 2004: 90)

2 伊留満は、これを聞くと、小さな眼を輝かせて、二三度、満足さうに、鼻を鳴らした。(Tabako to akuma)

Iruman-wa, kore-wo kikuto, chiisana me-wo kagayakasete, nisando, manzokuso-uni, hana-wo narashita.

Kada je to čuo, đaku sitne oči zasijaše i on zadovoljno šmrknu dva, tri puta. (Akutagava 2011: 138)

3 小娘は私に頓着する気色も見えず、窓から外へ首をのぼして、闇を吹く風に銀杏返しの鬢の毛を戦がせながら、じっと汽車の進む方向を見やっている。(Mikan)

Komusume-wa watashi-ni konjaku suru keshikimo miezu, madokara soto e kubi-wo nobashite, yami-wo fukufuuni itefugaeshi no bin no ke-wo soyogasenagara, jitto kisha no susumu houkou-wo miyatte iru.

A devojčica se ni najmanje nije obazirala na mene, već je isturila glavu kroz prozor, netremice zureći pravo napred u smeru kretanja voza, dok su joj u polumraku na vetru lepršali čuperci iz njene punde. (Akutagava 2004: 19)

4 彼女は気持ち良さそうに目を閉じて唇を震わせていた。(Murakami 1988a: 175)

Kanojo-wa kimochi yosasouni me-wo tojite kuchibira-wo furuwasete ita.

Uživala je zatvorenih očiju a usne su joj blago drhtale. (Murakami 2013: 110)

U navedenim rečenicama u osnovi kauzativa su nevoljni neprelazni glagoli koji izražavaju više stanje posesora nego radnju njegovog dela tela: *nabiku / kami* (lepršati / kosa); *kagayaku / me* (sijati / oči); *soyogu / ke* (lepršati / čuperci); *furuu / kuchibiru* (drhtati / usne). Rečenice ovog tipa u prevodu imaju izmenjenu perspektivu u odnosu na japansku rečenicu, sa imenicom dela tela u ulozi subjekta, dok se imenica posesora prevodi oblikom dativa. Ovo je pojava razdvajanja posesora i posesuma u srpskom jeziku. Ovde se posesor javlja u ulozi doživljavača promene koju trpi njegov deo tela. Pravi kauzator ili uzročnik je neki spoljašnji podstrek kao što je događaj, prirodna pojava i sl. Kada je u ulozi podstreka događaj, iskazuje se u okviru složene rečenice klauzom koja ukazuje na okolnosti, kao što se vidi u primerima („kada je to čuo“; „uživala je“). U ulozi podstreka u vidu prirodne pojave često se javlja imenica *kaze* uz pomoćnu rečcu *ni*. Ona se prevodi lokativnom konstrukcijom u značenju uzroka, kao što je izraz *na vetru*.

U sledećim rečenicama u ulozi dela odnosno posesuma je sama imenica *telo*:

1 (彼女は)そしてまた体を痙攣させた。(Murakami 1988b: 429)

(Kanojo-wa) soshite mata karada-wo keiren saseta.

I telo je ponovo počelo da joj se grči. (Murakami 2013: 355)

2 やがてすみれは身体をこまかく震わせ始めた。(Murakami 2001: 168)

Yagate Sumire-wa shintai-wo komakaku furuwasehajimeta.

Na kraju je Sumirino telo počelo da se blago trese. (Murakami 2004: 117)

Kada je u ulozi direktnog objekta imenica sa značenjem „telo“ (*karada*; *shintai*; *mi*) u japanskom jeziku se situacija iskazuje sa aspekta celine, tj. vlasnika tela, kauzativnom konstrukcijom. Kauzirana radnja je izražena po pravilu neprelaznim glagolom, kao u primerima: *kaiten suru* (okrenuti se); *haneru* (skočiti); *furuu* (drhtati, tresti se); *kuneru* (migojiti se); *keiren suru* (grčiti se). Ovde se između celine i njenog dela odnosno tela uspostavlja odnos identičnosti (Ivić 1983: 219). Stoga se radnja koju vrši telo pripisuje samom posesoru. Rečenica se najčešće prevodi konstrukcijom sa neprelaznim glagolom sa posesorom u ulozi subjekta i nosioca radnje. Moguć je, međutim, i prevod rečenicom sa neprelaznim glagolom iskazanom iz perspektive „tela“ dok se posesor iskazuje nekim od gorenavedenih oblika za iskazivanje odnosa posesije – dativom posesije, odnosno imenicom posesora u prisvojnom obliku.

Kauzativna konstrukcija sa imenicom dela u ulozi direktnog objekta gradi i idiomске izraze, kao *mimi-wo sumaseru* (oslušnuti) u sledećem primeru:

1 また耳を澄ませて見ても、聞えるのはただ男の喉に、断末魔の音がするだけです。(Yabu no naka)

Mata, mimi-wo sumasete mitemo, kikoerunowa tada otoko no nodo-ni, danmatsuma no oto-ga suru dakedesu.

Oslušnuh malo, ali nije se čulo ništa drugo do samtrni ropac iz grla onog čoveka. (Akutagava 2008: 21)

Ovakvi idiomi se ne raščlanjuju i prevode se iz perspektive posesora kao nosioca radnje. Dodatni razlog za to je i prisustvo značenja „voljno“.

3.2. Kauzativ posesije kada je posesum rezultat čovekove aktivnosti

Kod rečenica kauzativa posesije koje na mestu objekta imaju imenice koje iskazuju rezultat ili plod čovekove aktivnosti ili delovanja, kao što su *koe* (glas), *oto* (zvuk) ili *iki* (dah). U sledećim rečenicama kauzativ je predikat glavne rečenice:

1 それが汽車の通るのを仰ぎ見ながら、一斉に手を挙げるが早いか、いたいけな喉を高く反らせて、何とも意味の分らない喊声を一生懸命に迸らせた。 (*Mikan*)

Sore-ga kisha no toorunowo aogiminagara, isseini te-wo ageruga hayaika, itaikena nodowo takaku sorasete, nantomo imi no wakananai kansei-wo issshokenmeini hotobashiraseta.

Čim su ugledali voz koji je prolazio, svi su, u isti mah, visoko podigli ruke, istežuci svoje nejake vratove, dok su iz petnih žila vikali nešto nerazumljivo. (Akutagava 2004: 20)

2 さうして朱塗のやうな袖格子が、ばらと焼け落ちる中に、のけ反つた娘の肩を抱いて、帛を裂くやうな鋭い声を、何とも云へず苦しさに、長く煙の外へ飛ばせました。 (*Jigokuhen*)

Sou shite shunuri no youna sodegoushi-ga, barabarato yakeochiru nakani, nokezo-tta musume no kata-wo daite, kinu-wo saku youna surudo koe-wo, nantomo iezu kurushisouni, nagaku kemuri no soto e tobasemashita.

Onda tu, dok su se crveno lakirane rešetke za zastore raspadale u vatri, zagrlji devojčina zabačena ramena i ispusti oštar krik neizrecivog bola, nalik cepanju svile, koji se čuo daleko izvan zavesa dima. (Akutagava 2011: 41)

U obe rečenice na mestu direktnog objekta je imenica *koe* (glas), uz glagole *hotobashiru* (poteći) i *tobu* (leteti). Prevodi se neprelaznim glagolom sa značenjem *vikati* ili prelaznim glagolima koji za objekat imaju imenicu *glas* ili *krik*, kao što su *pustiti glas* ili *ispustiti krik*.

Slede rečenice u kojima je kauzativ predikat zavisne rečenice koja priloški određuje način vršenja radnje glavne rečenice.

1 その何かはずっと立ちあがり、こつこつというあの靴音を響かせてこちらにやってきた。 (Murakami 1988b: 298)

Sono nanika-wa zutto tachiagari, kotsukotsu to iu ano kutsuoto-wo hibikasete kochirani yatte kita.

To nešto je lagano ustalo i prišlo mi polako uz onaj zvuk koraka. (Murakami 2013: 384)

2 すみれは息を切れらせながら急ぎ足でのぼり続けた。 (Murakami 2001: 202)

Sumire-wa iki-wo kirerasenagara isogiashi-de noboritsuduketa.

Sumire, iako skoro bez daha, nastavlja da se penje žurnim koracima. (Murakami 2004: 138)

3 「[...]」と、声をふるわせながら云いました。 (*Inu to fue*)

„[...]“ to, koe-wo furuwasenagara iimashita.

Drhtavim glasom reče: „[...]“. (Akutagava 2004: 68)

4 それで私、息を詰ませながら説明したの。 (Murakami 1988a: 86)

Sorede watashi, iki-wo tsumarasesenagara setsumei shitano.

Objasnila sam mu, jedva dišući. (Murakami 2013: 56)

U navedenim rečenicama kauzativni glagol je vezivnom obliku *-te* odnosno *-nagara*, i iskazuje način vršenja radnje glavne rečenice. U osnovi kauzativnog glagola su sledeće glagolske sintagme: *kutsuoto-ga hibiku* (koraci odzvanjaju); *iki-ga kireru* (ostati bez daha); *koe-ga furuu* (glas drhti); *iki-ga tsumaru* (dah se zaustavlja). I u srpskom se realizuje priloški, najčešće predložko-padežnom konstrukcijom čiji je nosilac imenica u značenju proizvoda čovekove aktivnosti (*uz onaj zvuk koraka, bez daha*) ili datom imenicom u obliku slobodnog instrumentala (*drhtavim glasom*). Važno je napomenuti da se u datim konstrukcijama gubi predikacija, a značenje kauzativnog glagola se kontrakuje i parafrazira, i to imenicom (*zvuk od odzvanjati*), predlogom (*bez od ostati bez*) ili atributivom (*drhtavim od drhtati*). Kauzativna klauza se može realizovati i glagolskim prilogom sadašnjim (*jedva dišući*).

3.3. Kauzativ posesije kada je posesum čovekova unutrašnja strana

Čovekova unutrašnja strana ili svojstvo u rečenicama kauzativa posesije odnose se na mentalne aktivnosti i stanja, i najčešće se iskazuju imenicama kao što su *kangae* (misao) ili *omoi* (osećaj), *kokoro* (duša), *chuu* (pažnja) i *ishiki* (svest).

1 僕はロビーの椅子に座って考えをめぐらせた。(Murakami 1988b: 146)

Boku-wa robii no isu-ni suwatte kangae-wo megurasete.

Seo sam u stolicu na hodniku da sredim misli. (Murakami 2013: 295)

2 彼女はそういう人生について少し考えを巡らせていた。(Murakami 1988a: 316)

Kanojo-wa souiu jinsei-ni tsuite sukoshi kangae-wo megurasete.

Malo je razmišljala o takvom životu. (Murakami 2013: 195)

3 彼女はあるいは、自分の中にある性欲について思いをめぐらせていたのかもしれない。(Murakami 2001: 185)

Kanojo-wa aruiwa, jibun no naka-ni aru seiyoku-ni tsuite omoi-wo megurasete ita no kamoshirenai.

Možda su joj se misli vrzmale oko fizičke želje koju je osećala u sebi. (Murakami 2004: 128)

Navedene rečenice imaju zajednički glagol u osnovi kauzativa, neprelazni voljni glagol *meguru* (vrteti se), a u ulozi objekta imenicu *omoi* (osećaj) odnosno *kangae* (misao). Tipičan prevodni ekvivalent je rečenica s posesorom u ulozi subjekta. Za razliku od tipa rečenice kod koje je u ulozi objekta deo tela, gde je posesor nosilac stanja, ovde je posesor aktivni i voljni vršilac radnje. Stoga je češći prevod rečenicom s prelaznim glagolom, gde se imenica *misli* javlja u ulozi objekta kao u izrazu „srediti misli“ ili nestaje kao objekat i pojavljuje se kao koren glagola, kao što je glagol *razmisliti*. U primeru 3, međutim, rečenica se u prevodu realizuje sa izmenjenom perspektivom i imenicom *misli* u ulozi subjekta, kao nosiocem radnje. Iako netipično, ovo rešenje je prihvatljivo zbog prirode entiteta „misli“ kojem je svojstvena aktivnost nezavisna od volje lica-posesora. U tom slučaju posesor se prevodi imenicom u obliku dativa posesije odnosno doživljavača.

U narednim rečenicama kauzirana radnja je izražena neprelaznim glagolom *shuu-chuu suru* (usredsrediti se, koncentrisati se):

1 これは事によると、外の連中が、たとひ嘲弄にしろ、一同の注意をこの赤鼻の五位に集中させるのが、不快だつたからかも知れない。(Imogayu)

Kore-wa kotoni yoruto, soto no renchuu-ga, tatoi chourou-ni shiro, ichidou no chuu-wo kono akabana no Goi-ni shuuchuu saseru noga, fuketsudattakara kamoshirenai.

Možda i zato što je svima ostalima bilo neprijatno da svoju pažnju usredsređuju na Goija, ma koliko ga rado ismevali. (Akutagava 2004: 44)

2 彼女はこつこつとテーブルを叩きながら、ヴォークマンのテープに意識を集中させていた。(Murakami 1988a: 65–66)

Kanojo-wa kotsukotsuto teeburu-wo tatakinagara, vookuman no teepu-ni ishi-ki-wo shuuchuu sasete ita.

Kuckala je po stolu potpuno usmerivši svoju svest na muziku s vokmena. (Murakami 2013: 44)

3 僕は前の車のテールライトにずっと神経を集中させていた。(Murakami 1988b: 11)

Boku-wa maeno teeruraito-ni zutto shinkei-wo shuuchuu sasete ita.

Sve vreme sam se koncentrisao na zadnja svetla auta ispred mene. (Murakami 2013: 217)

Kauzativne rečenice sa glagolom *shuuchuu suru* (koncentrisati se) imaju svoj prevodni ekvivalent u rečenici s prelaznim glagolom i iskazanim objektom *usredsrediti pažnju* i *usmeriti svest* ili u rečenici s povratnim glagolom *koncentrisati se*. Prevod povratnim glagolom moguć je kada glagol i imenica u ulozi objekatske dopune pripadaju istom semantičkom polju, kao i kada se između celine i njenog dela odnosno čoveka i njegove svesti uspostavlja odnos identičnosti. Takav je slučaj kada su na mestu objekta imenice *chuu* (pažnja), *ishiki* (svest) i *shinkei* (nervi; opažanje). Isto je i sa rečenicama gde je na mestu objekta kauzativnog glagola zamenica *jibun* (sâm; sebe), kao što pokazuju sledeći primeri:

1 ミュウは年齢を自然に浮かび上がらせるものをそのとおりに受け入れ、そこに自分をうまく同化させているように見えた。(Murakami 2001: 137)

Myuu-wa nenrei-wo shizenni ukabiagaraseru mono-wo sono toorini ukeire, sokoni jibun-wo umaku douka sasete iru youni mieta.

Puštala je da godine prirodno izlaze na površinu, prihvatajući ih tako kako je, i s tim se lepo saživela. (Murakami 2004: 96)

2 ハワイにいるんだと自分を納得させるまでに少し時間がかかった。(Murakami 1988b: 54)

Hawai-ni irunda to jibun-wo nattoku saseru madeni sukoshi jikan-ga kakatta.

Trebalo mi je malo vremena da ubedim sebe da sam na Havajima. (Murakami 2013: 242)

Kada kauzativni glagol na mestu objekta ima imenicu *jibun*, prevodni ekvivalent je rečenica s povratnim glagolom. Povratna rečca *se* može se javiti i u dužem obliku *sebe*.

Sledeći kauzativni glagoli i imenice u ulozi dopune nisu iz istog semantičkog polja:

1 それでも彼女は魅力的な女性だったし、僕が札幌のホテルの食堂で見掛けた時と全く同じような上品な傲慢さとでもいうべきものを漂わせていた。(Murakami 1988b: 65)

Soredemo kanojo-wa miryokutekina joseidatta shi, boku-ga Sapporo no hoteru no shokudou-de mikaketa toki-to mattaku onajiyouna joughinna goumansa-todemo iubeki-no-wo tadayowasete ita.

I pored toga, ona je bila zanosna žena koja je oko sebe širila izvesnu nadmenost, kao onda kad sam je video u holu hotela u Saporou. (Murakami 2013: 248)

2 ぼくはその妄想をどうしてもストップさせることができない。(Murakami 2001: 100)

Boku-wa sono mousou-wo doushitemo sutoppu saseru koto-ga dekinai.

Nikako nisam mogao da obuzdam tu fantaziju. (Murakami 2004: 71)

U osnovi kauzativnih glagola navedenih rečenica su glagoli *tadayou* (širiti se) i *sutoppu suru* (zaustaviti se). Oni svojim značenjem ne upućuju na imenicu u ulozi objekatske dopune kojom se iskazuje značenje čovekove unutrašnje strane, ovde *gouman* (nadmenost) i *mousou* (fantaziju). U slučaju ovakvih glagola prevodni ekvivalent je rečenica s prelaznim glagolom i iskazanom imenicom u ulozi dopune.

3.4. Kauzativ posesije kada je posesum otuđiva svojina

Imenica otuđive svojine na mestu direktnog objekta rečenice kauzativa posesije predstavlja predmet kojim lice u ulozi subjekta-posesora vrši radnju, ili je u službi opisa stanja ili izgleda posesora, i to putem opisa dela koji mu pripada. U srpskom jeziku oba značenja mogu se izraziti instrumentalom, i to instrumentalom oruđa u značenju sredstva pomoću kojeg se vrši radnja, i kvalitativnim instrumentalom s predlogom *sa* koji kao pojam pratilac u zajednici sa imenicom posesora predstavlja vrstu atributa (Stevanović 1974: 456).

1 彼女は双眼鏡を上下左右に移動させてみる。(Murakami 2001: 226)

Kanojo-wa sougankyō-wo jōgesayūni idou sasete miru.

Pomerala je dvogled levo-desno, gore-dole. (Murakami 2004: 154)

2 利仁が急に、鞭を鳴らして、その方へ馬を飛ばし始めたからである。
(*Imogayu*)

Toshihito-wa kyuuni, muchī-wo narasete, sono hou e uma-wo tobashihajimeta karadearu.

Istovremeno i Tošihito zafjuka korbačem i svoga konja nagna u kas za njom. (Akutagava 2004: 44)

Kao što pokazuju gornji primeri, rečenice kauzativa posesije u kojima posesor vrši radnju nad predmetom ili pomoću predmeta koji mu pripada prevode se rečenicom sa prelaznim glagolom i predmetom u ulozi direktnog objekta ili rečenicom sa neprelaznim glagolom i predmetom u značenju sredstva pomoću kog se vrši radnja, iskazanog instrumentalom oruđa. U obe rečenice kauzativni glagol je u ulozi predikata rečenice.

U sledećoj rečenici kauzativni glagol je u ulozi predikata odnosno rečenice koja atributivno određuje imenicu u ulozi posesora:

1 サングラスをかけて、回転拳銃を光らせた二人組の警察が駐車場を横切っていった。 (Murakami 1988b: 84)

Sangurasu-wo kakete, kaitenkenjuu-wo hikaraseta futarigumi no keisatsu-ga chuushajou-wo yokogitte itta.

Dvojica policajaca u naočarima za sunce i sa sjajnim revolverima prešla su preko parkinga. (Murakami 2013: 259)

Posesum je imenica *ken'juu* (revolver) u značenju vlasništva. Kauzirana radnja je izražena neprelaznim glagolom *hikaru* (sijati). Odnosna rečenica sa kauzativnim glagolom na mestu predikata jeste atributiv imenice posesora, *futarigumino keisatsu* (dvojica policajaca). Imenica posesuma prevedena je kvalitativnim instrumentalom s predlogom *sa* kao pojam pratilac u zajednici sa imenicom posesora, i predstavlja vrstu pridevske odredbe glavnog pojma (*dvojica policajaca sa sjajnim revolverima*). Ovde se posesor-celina karakteriše svojim otuđivim delom. Uz imenicu kojom se karakteriše po pravilu stoji pridev. U datoj rečenici kauzativni glagol *hikaraseru* upotrebljen je u obliku perfektiva (*hikaraseta*), što ukazuje na njegovo atributivno značenje. Preveden je atributivno, pridevom *sjajan* uz imenicu posesuma.

I u sledećoj rečenici glagol *hikaraseru* je upotrebljen da preko dela opiše posesora:

1 真っ黒に日焼けしたライフ・ガードが身張り台の上で金のペンダントをクールに光らせていた。 (Murakami 1988b: 51)

Makkuroni hiyake shita raifugaado-ga miharidai no ue-de kin no pendanto-wo kuuruni hikarasete ita.

... a preplanuli spasilac sedeo je na svojoj stolici, dok mu se zlatni lanac ležerno presijavao. (Murakami 2013: 240)

Za razliku od prethodne rečenice, glagol koji izražava stanje posesora preko opisa njegovog dela upotrebljen je u funkciji predikata glavne rečenice. Stoga se u prevodu menja perspektiva i o situaciji se saopštava rečenicom s neprelaznim glagolom i imenicom vlasništva na mestu subjekta, dok je imenica posesora iskazana oblikom dativa posesije.

Sledeći primeri pokazuju upotrebu kauzativnog glagola u subordiniranoj klauzi:

1 太刀を鷗尻に佩き反らせながら、御縁の下に厳しくつくばつてみた事でございます。 (*Jigokuhen*)

Tachi-wo kamomejirini hakisorasenagara, goen no shita-ni ikameshiku tsukubatte ita kotodegozaimasu.

Čučao je ispred trema, onako zastrašujuće, u ratničkom oklopu i sa mačem čiji mu je vrh štrčao visoko iza leđa... (Akutagava 2011: 36)

2 その女は、太陽を正面から受けて、膝までの白いスカートを軽く揺らせながら足早に石段を下りてきた。 (Murakami 2001: 134)

Sono onna-wa, taiyou-wo shoumenkara ukete, hizamadeno shiroi sukaato-wo karuku yurasenagara ashibayani ishidan-wo orite kita.

Okrenuta suncu, ..., ona je silazila u suknji koja se lagano njihala... (Murakami 2004: 94)

(... lagano mašuci suknjom koja joj je dosegala do kolena)

U obe rečenice kauzativni glagol je u obliku *-nagara* i izražava naporedno vršenje dve radnje ili način vršenja radnje glavne klauze. Subjekat obe klauze je isti, imenica u značenju posesora. Osim što opisuje posesora preko njegovog posesuma, ovde kauzativni glagol i priloški određuje radnju glagola glavne klauze. Ovakva njegova funkcija ostvarena je i u prevodu na srpski. U primeru 1, imenica vlasništva prevedena je oblikom kvalitativnog instrumentala s predlogom *sa*. U srpskom jeziku, kvalitativni instrumental može biti ujedno i atribut i atributsko-priloška odredba, istovremeno se vezujući za imenicu i za glagol glavne rečenice (Stevanović 1974: 457), ukazujući time na okolnosti pod kojim se vrši radnja glavnog glagola (*čučao je on sa mačem*). Značenje kauzativnog glagola u prevodu je izraženo neprelaznim glagolom u osnovi, kao nosiocem odnosne rečenice koja određuje imenicu-vlasništvo: *sa mačem čiji mu je vrh štrčao visoko iza leđa*. U primeru 2, imenica vlasništva je prevedena imeničkom sintagmom u lokativu s predlogom *u*, koji u srpskom takođe može da ima atributivnu i atributsko-prilošku funkciju (Stevanović 1974: 500): *ona je silazila u suknji do kolena koja se lagano njihala*. U datoj prevodnoj varijanti, kauzativna klauza je odvojena od posesora i služi da opiše stanje posesuma u odnosnoj rečenici. Druga prevodna varijanta, međutim, pokazuje rešenje sintaksički slično japanskoj kauzativnoj rečenici: „ona je silazila lagano mašući suknom koja joj je dosegla do kolena“. Kauzativna klauza, koja opisuje način vršenja glavne radnje, može se realizovati glagolskim prilogom. U srpskom jeziku, ove rečenice se najčešće realizuju aktivom, iz perspektive posesuma, dok se posesor iskazuje imenicom u obliku dativa u značenju vlasnika i doživljavača.

4. Zaključak

Rečenica kauzativa posesije sa imenicom za živo na mestu subjekta-posesora, u prevodu se najčešće realizuje na dva načina kada je u ulozi objekta-posesuma njegov deo. Prvo, promenom perspektive u odnosu na japansku rečenicu, i to rečenicom s neprelaznim glagolom i imenicom u značenju dela na mestu subjekta, dok je imenica posesora u obliku dativa posesije (pojava razdvajanja posesora i posesuma). I drugo, rečenicom s prelaznim glagolom gde je na mestu subjekta posesor, dok se imenica koja označava deo prevodi oblikom instrumentala jer je deo (tela) svojevrсно oruđe kojim živo biće vrši radnju. U srpskom jeziku značajno je obeležje voljnosti. Ukoliko rečenica nosi značenje da se radnja nad delom tela odvija bez voljnog učešća posesora, prevodi se na prvi način. I obrnuto, ukoliko čovek vrši radnju voljno, tipična je realizacija s prelaznim glagolom. U prevodu s neprelaznim glagolom lice je nosilac svojstva ili stanja dok je u prevodu s prelaznim glagolom ono aktivni vršilac radnje.

U slučaju kada je u ulozi objekta kauzativnog glagola sama imenica „telo“, rečenica se najčešće prevodi iz perspektive posesora u ulozi nosioca radnje izražene neprelaznim glagolom. Moguć je i prevod rečenicom s neprelaznim glagolom iskazanom iz perspektive „tela“ dok se posesor iskazuje nekim od oblika za iskazivanje odnosa posesije.

Kod rečenica kauzativa posesije koje je na mestu objekta imaju imenicu sa značenjem nosioca čovekovih mentalnih aktivnosti ili stanja, kao što su imenice „misao“, „osećaj“, „svest“, kauzativni glagol može se prevoditi neprelaznim, prelaznim i povratnim glagolom. Kada je posesum imenica sa značenjem „misli“ a glagol izražava njihovu

aktivnost, rečenica se može prevesti neprelaznim glagolom sa imenicom „misli“ u ulozu subjekta i posesorom u ulozu dativa posesije kao doživljavača. Češći prevodni ekvivalent jesu rečenice koje na mestu subjekta imaju posesora, bilo da se prevode prelaznim glagolom sa imenicom „misli“ u ulozu direktnog objekta bilo da se prevode povratnim glagolom. Prevod povratnim glagolom moguć je kada se posesor izjednači sa imenicom u ulozu dopune, kao što je slučaj sa zamenicom *jibun* (sâm; sebe), odnosno kada glagol mentalne aktivnosti za dopunu ima imenicu iz istog semantičkog polja koja nosi opšte značenje, kao što je slučaj sa imenicama *chuu* (pažnja), *ishiki* (svest) i *shinkei* (nervi; opažanje).

Najkompleksnije od svih navedenih tipova su rečenice sa imenicom otuđive svojine u ulozu posesuma. Kauzativni glagol se tu može upotrebiti u ulozu predikata glavne rečenice, zatim predikata subordinirane rečenice da priloški odredi radnju glavne rečenice, ili u okviru odnosne rečenice da atributivno odredi imenicu posesora. Imenica otuđive svojine predstavlja sredstvo kojim posesor vrši radnju ili je u službi opisa stanja ili izgleda posesora, i to putem opisa dela koji mu pripada. Ona se u srpskom najčešće realizuje oblikom instrumentala, i to instrumentala oruđa u značenju sredstva, i kvalitativnog instrumentala s predlogom *sa* u atributivnoj ili atributivno-priloškoj funkciji. U istoj funkciji u prevodu se javlja i imenička sintagma u lokativu s predlogom *u*. Rečenice kauzativa posesije u kojima posesor vrši radnju nad predmetom ili pomoću predmeta koji mu pripada prevode se iz perspektive posesora rečenicom sa prelaznim glagolom i predmetom u ulozu direktnog objekta ili rečenicom sa neprelaznim glagolom i predmetom u značenju sredstva. Kada je kauzativni glagol koji izražava stanje posesora preko opisa njegovog dela u funkciji predikata glavne rečenice, u prevodu se menja perspektiva i o situaciji se saopštava rečenicom s neprelaznim glagolom i imenicom vlasništva na mestu subjekta, dok je imenica posesora iskazana oblikom dativa posesije u značenju vlasnika i doživljavača.

Literatura i izvori

Hayatsu, E. (1991). Shoyuusha shugo no shieki ni tsuite (O kauzativu vlasnika). *Nihongo gakka nenpou* 13. Tokyo: Toukyogaikokugo daigaku, 1–26.

Hayatsu, E. (2004). Shieki hyougen (Kauzativna rečenica). *Asakuranihongo kouza 6: Bumpou* II, Ed. Keisuke Onoe, Asakurashoten, 128–150.

Ivić, M. (1983). Lingvističke konsekvence različitog pristupa odnosu 'deo-celina'. *Lingvistički ogledi*. Beograd: Prosveta, 215–225.

Shibatani, M. (1973). Semantics of Japanese Causativation. *Foundations of Language* 9, 327–373.

Stevanović, M. (1974). *Savremeni srpskohrvatski jezik: (gramatički sistemi i književnojezička norma), II Sintaksa*. Beograd: Naučno delo.

Stojanović, S. (1996). *Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.

Korpus

Akutagava, R. (2004). *Beli*. Sombor: Publikum.

Akutagava, R. (2008). *Biseijeva vernost*. Sombor: Publikum.

Akutagava, R. (2011). *Pakao i druge priče*. Beograd: Tanesi.

- Murakami, H. (1988a). *Dansu Dansu Dansu I*. Tokio: Koudansha, 2001 (1. izd. 1988).
- Murakami, H. (1988b). *Dansu Dansu Dansu II*. Tokio: Koudansha, 2001 (1. izd. 1988).
- Murakami, H. (2001). *Supuutonikuno koibito*. Tokio: Koudansha.
- Murakami, H. (2004). *Sputnik ljubav*. Beograd: Geopoetika.
- Murakami, H. (2013). *Igraj igray igray* (3. izd.). Beograd: Geopoetika.
- URL izvori na japanskom jeziku
- Imogayu*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/55_14824.html [28.09.2014. Datum poslednjeg pristupa]
- Inu to fue*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/56_15161.html [28.09.2017. Datum poslednjeg pristupa]
- Jigokuhen*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/60_15129.html [28.09.2014. Datum poslednjeg pristupa]
- Mikan*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/98_15272.html [28.09.2017. Datum poslednjeg pristupa]
- Tabako to akuma*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/163_15142.html [28.09.2017. Datum poslednjeg pristupa]
- Yabu no naka*. Akutagawa, R. [Online]. http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/179_15255.html [28.09.2017. Datum poslednjeg pristupa]

Divna D. Glumac

JAPANESE POSSESSIVE CAUSATIVE SENTENCES WITH ANIMATE SUBJECT AND THEIR REALIZATION IN SERBIAN

Summary: This paper discusses the meanings of Japanese causative sentences with animate subject, their interpretation and the means of their realization in Serbian. The basic meaning of causative is that someone or something causes an act of another person or thing. In Japanese, the meaning of causative is clearly established in the morphological structure. Causative in Japanese expresses interpersonal, intrapersonal and extrapersonal situations. This paper puts a special emphasis on a particular type of causative which expresses a possessive relationship between the main arguments. The subject-possessor is an animate noun, while the object-possessum represents a possession in a broader sense. Such sentences can express the state of the possessor as well. Through the analysis of the translation, I tried to find those syntactic units in Serbian language, which, though different in form, express the same semantic content. The aim of this research is to discover systematic relationships that allow the establishment of equivalence in translation of Japanese causative sentences in Serbian. The corpus consists of modern literary works in Japanese written from the early 20th century to the present day and of their translations into Serbian.

Key words: causative sentence, possessor, possession, animate, inanimate, whole-part, body part, means, verbs of volition, state.